

ПРАВНИ ПРОБЛЕМИ УСВОЈЕЊА

1. — Заштита деце је у средишту пажње савременог друштва. Она се остварује у многобројним облицима у зависности од друштвених услова, схватања, потреба и могућности. Један од облика дечје заштите је, несумњиво, усвојење.

Усвојење је давнашња установа настала, социолошки, пре настанка државе и права, али се мењала са развитком друштва. Стога су особине ове установе и њени циљеви различити у различитим периодима и у разним земљама, ⁽¹⁾ па је ова установа различито правно регулисана, мада у себи увек садржи прекид веза које сједињују дете са његовим природним родитељима и стварање нових са његовим усвојоцима. ⁽²⁾

Усвојење у социјалистичком друштву је дубоко хумана установа, чији је основни друштвени (па и правни) циљ да обезбеди родитељско старање детету које је тога лишено, да му омогући чување, подизање, васпитање и образовање у породици у циљу његовог формирања у складно развијену личност и корисног члана друштва.

2. — Усвојење у нашем друштву, па и у савременом друштву уопште, има да обави извесне функције како у интересу појединца, усвојеника или усвојоца, тако и у интересу друштва.

У односу на усвојоца обавља функцију замене детета кога нема. У том случају усвојење је лек за проблеме, па и за патње, настале одсуством деце у браку. Римокатоличка црква је у свом опирању хетерогеном вештачком зачећу жене (оплодним ћелијама не мужа, већ даваоца) препоручивало као најбоље средство усвојење туђег детета.

У односу на дете функције усвојења су бројније. Оно пре свега обавља афективну функцију. Усвојењем дете стиче породицу, мајку и неопходну љубав. Оно се развија нормално и изграђује у складну личност. Многобројни радови психолога и дечјих психијатара говоре о значају материнске љубави и бриге у првим годинама живота детета. Материнска љубав

(1) M. R. Marmier: *Sociologie de l'adoption*, Paris, 1969, p. 3, наводи да је обавештавајући се о овој установи установио различите врсте усвојења у простору: схватања западног друштва, схватања тзв. примитивних и архаичних друштава и схватања јапанска (која он истиче по својој оригиналности и значају на социолошком плану).

(2) Више о овоме: M. Anncel: *L'adoption dans les législations modernes*, Paris, 1958; P. Foetisch: *La filiation adoptive en droit comparé, Etude de législations de l'Europe occidentale*, Thèse, Lausanne, 1960.

Etude sur l'adoption des mineurs, Nations Unies, New York, ST/SOA/17.

Проф. А. Прокоп: *Породично право — Усвојење*, Загреб, 1970.

је неопходнија, вели Bolwby, ⁽³⁾ од калорија и витамина. Недостатак ове има често тешке последице за ментално здравље детета. Значајне су функције психолошког и духовног формирања. Истина, велики број савремених писаца констатује да васпитање, образовање и формирање друштвеног бића све више припада друштву. Ипак је неспорно да у свему томе игра још увек велику улогу породица, па и адолтивна. ⁽⁴⁾ Најзад, усвојење обавља и функције у интересу друштва. Поред функције интеграције и социјалне идентификације, усвојење представља лек за друштвене проблеме деце без родитељског старања, у савременом друштву веома често напуштене деце.

Отуда у ствари усвојење има два битна циља: први, основни и главни је да се овим путем омогући првенствено деци без родитеља и родитељског старања да га добију и, други, који у суштини омогућује остварење првог, да се омогући лицима која из било ког разлога немају своју децу да то надокнаде усвајањем тубег малолетног детета. Због тога се с правом може прихватити да усвојењем опонашамо природу (*adoptio naturam imitatur*).

3. — Као облик друштвене заштите деце усвојење је друштвена установа. За остварење усвојења као друштвене установе потребно је да она буде правно регулисана и да настане правним путем. При том треба разликовати усвојење као друштвени однос, као трајно стање или, боље рећи, као породични статус од правног акта којим настаје тај статус. ⁽⁵⁾

Правни прописи о усвојењу треба да подстичу породице без деце, нарочито у градовима, да усвајају децу којој је потребан овај облик друштвене заштите, пре свега децу која немају родитеље. Такође треба да пружи довољно јемства да ће се између усвојоца и усвојеника створити не само правна већ и емотивна веза, довољно чврста и постојана да замени недостатак везе која постоји између правих родитеља и њихове деце. Они исто тако треба да буду довољно гипки и широки да предвиде у оквиру ове институције више могућих облика за заштиту деце, како би се пружила могућност избора између више различитих врста усвојења — од обичног, раскидљивог и ограниченог усвојења, до потпуног и нераскидљивог усвојења. Шта више треба ићи корак даље у коришћењу различитих облика друштвене заштите деце па предвидети и могућност (или могућности) замене родитеља деци без родитељског старања несродничким облицима заштите, као што је храњеништво. Даље, ови прописи треба да пружи основу за такво деловање које је усмерено на остварење сталног и потпуног старања о деци без родитеља и о деци трајније лишеној родитељског старања, старања које би готово у потпуности заменило природну породицу. Најзад, иако то није последње, треба да својим бројним облицима заштите деце истински подстичу брачне парове без деце или са мало деце да пружајући заштиту деци без родитељског старања остварују тако-

⁽³⁾ Bolwby *Soins maternels et santé mental*. O.M.S., 1951.

⁽⁴⁾ Dr Clément — Launay et Soule (M): *L'adoption, ses données médicales et psychosociales*, Edit. soc. franc. 1961, p. 125.

⁽⁵⁾ Више о овоме: А. Прокоп *op. cit.* стр. 34—37, Б. Бакић, *Породично право*, VII измењено и допуњено издање, Београд, 1974, стр. 224—226.

бе и свој сопствени интерес и своју природну жељу за децом. Старањем друштвене заједнице о правном уређењу ове установе и њеном правилном функционисању остварује се у овој области уставни принцип нарочите заштите деце од стране друштва.

У вези са правним институтом усвојења настају бројни правни проблеми. Покушајемо да укљачемо на најбитније.

4. — У погледу пасивне адоптивне способности, способности једног лица да буде усвојено, јавља се неколико питања.

(1) У савременим породичним законодавствима преовлађује схватање да се може усвојити само дете односно малолетник, насупрот некадашњим схватањима да се усваја пунолетно лице. Савремено схватање је окренуто заштити интереса детета, док је раније схватање било окренуто заштити усвојиоца и његових интереса.

На први поглед изгледа да нема проблема: може се усвојити само дете односно малолетник, дакле, по нашем садашњем праву, лице млађе од осамнаест година. Ипак се јављају нека питања. Једно од таквих је: може ли се усвојити зачето а нерођено дете, зачетак (*nasciturus*)? Сматрамо да на ово питање треба одговорити негативно. Зачето а нерођено дете још није лице у праву и њему се не може пружити заштита која се пружа деци без родитељског старања.

(2) Модерна законодавства по правилу одређују горњу границу усвојења. Мали је број законодавства, колико нам је познато, која одређују почетно доба детета које се усваја. Тако, на пример, у Енглеској се може усвојити дете ако је старије од шест недеља, у Савезној Републици Немачкој три месеца после рођења, ако је у питању ванбрачно дете. Слично предвиђају и нека законодавства социјалистичких земаља. По чехословачком праву може се усвојити само дете старије од годину дана, а по пољском старије од месец дана. (6) Овај проблем се чешће јавља кад је у питању потпуно нераскидиво усвојење. Само, тада се одређује и почетно доба усвојеника, али и нижа горња граница старости за усвојење, (7) о чему ће још бити речи.

(3) Такође се може поставити питање: да ли свако лице које није навршило осамнаест година може бити усвојено, тј. да ли може да буде усвојено лице које је пре навршења пунолетства склопило брак и постало потпуно еманциповано (став 2 чл. 16 ОЗОРД, став 2 чл. 47 ЗОРД Македоније, став 2 чл. 23 ЗОРД Србије). Дословно тумачење водило би нас позитивном одговору. Међутим, ако одговор на питање тражимо у циљу који се усвојењем тежи да постигне (збрињавање и заштита малолетног детета без родитељског старања), онда одговор мора бити негативан. (8) Лице млађе од осамнаест година које је склопило брак не би могло бити усвојено.

(6) В. чл. 75. чехословачког Закона о породици и чл. 120. пољског Законика о породици и старатељству.

(7) У француском праву ова граница се мењала. По декрет-закону од 29. VII 1939. била је допуштена адоптивна легитимација деце млађе од 5 година; по ордонанси од 23. XII 1958. граница је померена на 7 година, да би по закону од 11. VII 1966. било предвиђено потпуно усвојење деце млађе од 15 година (наведено по Marty-Raynaud, Droit civil, I, p. 534.

(8) У истом смислу в. А. Прокоп, *op. cit.*, стр. 44.

(4) Поставља се такође и питање: да ли у извесним случајевима треба дозволити усвојење пунолетног лица, под одређеним претпоставкама, на пример, ако жели да га усвоји лице које га је подизало и васпитавало. Такву могућност су предвиђала и предвиђају нека социјалистичка законодавства. (9) Међутим, већина савремених законодавстава не усваја овакво решење пре свега зато што су претпоставке за примену једне овакве могућности веома неопредељене (тешко је, на пример, прихватити разлоге због којих усвојење није обављено за време малолетства детета, ако су били испуњени сви услови за усвојење).

5. — Кад је реч о усвојојцу нема сумње да он мора да испуни извесне услове, пре свега да је пунолетан и пословно способан и у могућности да се стара о усвојенику. Усвојилац може бити лице које је у браку, или то није, мушкарац или жена. Он мора испуњавати друге услове који пружају извесно јемство да ће се усвојилац понашати као добар родитељ. Због тога већина законодавстава, нарочито у социјалистичким земљама, одређује адоптивне сметње или разлоге за искључење извесног лица од могућности да буде усвојилац. Тако, не може да буде усвојилац: лице које је лишено родитељског права; лице за које постоји основна сумња да ће положај усвојојца употребити на штету усвојеника; лице које не пружа довољно јемства да ће усвојеника васпитати и одгајати да буде користан члан друштвене заједнице; лице које је душевно болесно или слабоумно, као и оно које болује од болести која може довести у опасност здравље и живот усвојеника. (10)

(1) Не може да буде усвојилац ни ближи крвни сродник (сродник у правој линији без обзира на степен а у побочној до другог степена), јер се у принципу усваја туђе дете. То значи да се не може усвојити своје ванбрачно дете. Овакв став се образлаже чињеницом да блиско крвно сродство производи породичноправна дејства и без усвојења. У правној књижевности се указује на потребу да се у извесним случајевима одступи од овог правила, услед хуманих разлога. (11) Реч је, на пример, о пружању могућности да дете усвоји отац који не може да закључи брак са мајком детињом, или да деда и баба усвоје унука свога умрлог сина или кћери. Можда би, због хуманих разлога за овакве и сличне случајеве могли дати овлашћења органа пред којим се склапа односно настаје усвојење да процењујући све околности случаја отклони ову сметњу.

(2) Поставља се питање: могу ли се као усвојојци, осим брачног пара, појавити више лица (на пример, две сестре, тетка, и ујак и сл.). Као опште правило се јавља да усвојилац може бити једно лице а два само ако је у питању брачни пар. У извесним случајевима, на пример када је у питању нераскидљиво усвојење, поједино лице се не може појавити као усвојилац чак иако је у браку, већ само брачни пар. Отуда би и одговор на ово питање био негативан. (12)

(9) Такву могућност је предвиђало бугарско законодавство до 1953. Сада је предвиђа румунско законодавство (чл. 67. Породичног кодекса од 1954).

(10) Види чл. 8. Основног закона о усвојењу, као и чл. 11. Закона о усвојењу СР Македоније.

(11) У том смислу види Б. А. Рясенцев, Семейное право, Москва, 1967, стр. 193, 200.

(12) Закон о породици Немачке Демократске Републике (§ 67) предвиђа само могућност да се као усвојилац појави брачни пар. Могућност да се као усвојилац појави поје-

(3) Ако су дете усвојили супрузи, па потом њихов брак буде оглашен неважећим или буде резведен, да ли то утиче на усвојење? Усвојењем је заснован родитељски однос правним путем, без обзира да ли је у питању потпуно, нераскидљиво усвојење или обично, раскидљиво усвојење. Отуда се на овако постављено питање мора дати негативан одговор. Проглашење брака неважећим или развод брака, као и смрт једног од супруга, нема никакво дејство на усвојење. Права и дужности према усвојеном детету регулишу се као да је у питању рођено дете.

(4) Посебно је питање утицај доба старости на активну адоптивну способност. Законодавства у којима институт усвојења служи продужењу породице по правилу су предвиђала, а има их која још увек предвиђају, да се као усвојиоци могу појавити лица која немају своје брачне деце. Уз ову претпоставку је најчешће ишла друга — високе године старости усвојιοца, што у извесном смислу представља јемство да лице у тим старијим годинама и неће имати своје деце. На тај начин су обезбеђивани наследноправни интереси тзв. законитих потомака. Тако је француски Грађански законик (чл. 343) предвиђао да може усвојити само лице које је навршило 50 година. То исто су учинила и законодавства која су усвојила француски Грађански законик (Белгија, Луксембург итд.). Исте године за усвојιοца предвиђају и Општи аустријски Грађански законик од 1811. § 180) и немачки Грађански законик од 1896. (§§ 1744 и 1745). Касније, почетком XX века, под утицајем нараслих потреба, старост од 50 година постала је велика сметња за остварење усвојења, па законодавства снижавају број година старости за усвојιοца на 45 па и на 40, да би, касније ова граница била спуштена на 35, на 30 па и 25 година. ⁽¹³⁾ Занимљиво је решење новог италијанског права. Грађански законик од 1942. године предвиђао је да усвојилац треба да буде старији од 50 година. Закон од 5. VI 1967, који је увео тзв. специјално усвојење, слично француском потпуном усвојењу, предвиђа да усвојιοци могу бити супрузи који се налазе у браку најмање пет година а старији су од детета 20 до 45 година. ⁽¹⁴⁾ Већина нових законодавстава, нарочито социјалистичких земаља, па и наше, не предвиђају одређену старосну границу за усвојење. То значи да свако потпуно пословно способно лице, које може пуноважно изјавити своју вољу, без ограничења горње границе старости, може бити усвојилац. Међутим, води се рачуна о разлици у годинама између усвојιοца и усвојеника, јер усвојење опонаша однос родитеља и деце.

дино лице или брачни пар усвајају многа законодавства (на пример чл. 6. Основног закона о усвојењу, чл. 7. Закона о усвојењу Македоније, чл. 115. пољског Закона о породици, чл. 69. румунског Закона о породици, § 47. мађарског Закона о браку, породици и старатељству, § 66. чехословачког Закона о породици, чл. 50. бугарског Породичног кодекса). Француско право (чл. 343. Code civil-a) и кад је у питању потпуно усвојење предвиђа могућност да се као усвојилац појави „свако лице“.

⁽¹³⁾ На пример, Норвешка, Закон о усвојењу од 1917; Финска, Закон о усвојењу од 1925; Шведска, Закон о усвојењу од 1949; Данска, Закон о усвојењу од 1956; Енглеска, Закон о усвојењу од 1958. Новелирани француски Грађански законик (Закон од 11. VII 1966) предвиђа кад је у питању потпуно усвојење да усвојιοци могу бити брачни другови од којих бар један треба да има 30 година и да су 5 година у браку.

⁽¹⁴⁾ Према *Revue internationale de droit comparé*, 1973, 1, p. 214.

6. — Још од римског права законодавство води рачуна, кад је реч о усвојењу, о односу родитељ-дете, па и о разлици у годинама која треба да постоји између усвојоца и усвојеника, али то чине на разне начине. Нека законодавства (на пр., совјетски Основи законодавства о браку и породици, Кодекс о браку и породици РСФСР, мађарски Закон о породици) уопште не садрже одредбе по овом питању, остављајући да надлежни орган води о овоме рачуна приликом оцењивања да ли је испуњена сврха усвојења. Велики број законодавства одређује тачно разлику у годинама која треба да постоји између усвојоца и усвојеника. (15) У неким законодавствима ова разлика у годинама различита је: већа ако усваја мушкарац, мања ако усваја жена. (16) Има, пак, законодавства који воде рачуна о разлици у узрасту усвојоца и усвојеника као фактичном питању не прописујући тачну разлику у годинама, тј. прописујући да између усвојоца и усвојеника мора постојати одговарајућа разлика у годинама. (17) Сматрамо да решење нашег досадашњег права (чл. 4. Основног закона о усвојењу и чл. 6. закона о усвојењу СР Македоније), постављањем тачно одређене разлике у узрасту између усвојоца и усвојеника (18 година), одговара остварењу основног циља о усвојењу, стварање родитељског односа између усвојоца и усвојеника. Међутим, како у животу има случајева да се овај циљ може остварити и када не постоји ова разлика у годинама (на пр., када дете усваја брачни друг родитеља детета), то сматрамо да се у извесним одређеним случајевима може одступити од правила тачно одређене разлике у годинама. Овакво решење је усвојило ново македонско право. (18)

7. — Када говоримо о усвојењу морамо имати у виду да ова реч може имати два значења. Прво значење тиче се настанка усвојења. За разлику од крвног сродства које настаје, по правилу природним путем, усвојење настаје правним путем. Отуда се сродство које настаје признавањем чиниоца крвне везе сматра трајним и по правилу нераскидљивим, а сродство по усвојењу, засновано правним путем, иако с циљем да траје по правилу је раскидљиво. Ако је реч о сродству као трајном стању онда се оно може одредити као породични статус, родитељски однос настао вештачким, правним путем. Све правне норме које уређују како настанак тако и породични статус сачињавају правни институт усвојења. Кад је

(15) Мали је број држава који траже минималну разлику од 20 година и већу од 20 година. Минимална разлика од 18 година тражи се, на пример, у Аустрији, Аргентини, Бразилу, Грчкој, Холандији, Шпанији, Швајцарској, такође и Југославији и Румунији. Разлику од 15 година предвиђају на пример: Француска, Белгија, Луксембург, Бугарска. Неке државе предвиђају најмању разлику а истовремено и највећу (на пример: Холандија најмања разлика 18 а највећа 50 година).

(16) Н пример, у Венецуели се тражи ако усваја мушкарац минимална разлика од 18 година а ако усваја жена разлика је 15 година.

(17) На пример, ст. 1. § 65. чехословачког Закона о породици, § 2. чл. 114, пољског Закона о породици и старатељству, § 67. Закона о породици Немачке Демократске Републике.

(18) По чл. 6. Закона о усвојењу СР Македоније од 1973, када дете усваја брачни друг родитеља детета разлика у годинама може да буде и мања од 18 година, или ако брачни другови усвајају дете истовремено или један па други довољно је да постоји разлика у годинама само код једног од њих.

у питању настанак усвојења као породичног статуса јављају се многа питања која се тичу, с једне стране, услова или претпоставки потребних за заснивање или настанак усвојења, пре свега везаних за сагласност воља лица која учествују у заснивању овог статуса, а с друге стране које се тичу саме садржине дејства које производи усвојење.

За настајање усвојења, без обзира да ли је реч о „закључењу усвојења” или о његовом „настанку”, о чему ће бити касније речи потребна је сагласност усвојоца односно усвојилаца, сагласност родитеља или старатеља и, када је то могућно и предвиђено, сагласност усвојеника.

(1) Питање сагласности усвојоца не истиче посебне проблеме, будући да се захтева да то буде лице које је пунолетно и пословно способно. Питање се јавља када је реч о сагласности усвојоцевог брачног друга, који није усвојилац. Она је несумњиво потребна за пуно обезбеђење остваривања циљева усвојења, јер дете постаје члан породице. Наравно, таква сагласност се неће тражити ако је брачни друг усвојоца пословно неспособан, ако одвојено живи (на пример чл. 104. Кодекса РСФСР, § 48. мађарског закона, чл. 341--1 француског Грађанског законика) или ако је лишен родитељског права (на пример, чл. 6. Основног закона о усвојењу, чл. 69. румунског закона).

(2) Сагласност природних родитеља детета које се усваја је главни и општи услов за настајање усвојења, уколико су они пословно способни. Ипак и овде има правних проблема. Пре свега, да ли је неопходна сагласност оба родитеља, па и онсг који је лишен родитељског права. Сасвим је логично одговорити негативно. Нормално је, што је и морална и законска обавеза родитеља, да врше своје родитељске дужности (које су истовремено и њихова права) како је најбоље за чување, подизање, васпитање и образовање свога детета. Ако они и не врше своје дужности, већ их грубо занемаре или чак и злоупотребе, не може се очекивати од њих да ће водити у случају усвојења о интересима овога детета. Стога у том случају није потребна њихова сагласност. ⁽¹⁹⁾ Нека законодавства чак и у таквом случају дају могућност да се чује мишљење оваквог родитеља прописујући да је суд дужан да саслуша и родитеља лишеног родитељског права. ⁽²⁰⁾

(3) Може се поставити као проблем сагласност оца ванбрачног детета чије је очинство утврђено одлуком суда. То нарочито важи за она законодавства по којима очинство утврђено одлуком суда нема увек статусни карактер (ако је очинство утврђено, с тим да тако утврђеном оцу не припада родитељско право). ⁽²¹⁾ У таквом случају није потребна сагласност родитеља. ⁽²²⁾ Родитељски однос ванбрачног детета утврђен било признањем, било одлуком суда, статусног је карактера. Према томе, за

⁽¹⁹⁾ По чл. 118. пољског Закона о породици, чл. 70. румунског Закона о породици, § 48. мађарског Закона о браку, породици и старатељству, чл. 100. Кодекса о породици РСФСР, чл. 5. Основног закона о усвојењу и новелирани члан 348. француског Грађанског законика.

⁽²⁰⁾ У том смислу чл. 51. бугарског Породичног закона.

⁽²¹⁾ В. §. 2. чл. 94. пољског закона о породици и старатељству.

⁽²²⁾ § 69. Породичног законика Немачке Демократске Републике и чл. 118. пољског Законика о породици и старатељству.

оца ванбрачног детета утврђеног одлуком суда треба да важе иста правила као и за оца брачног детета или оца ванбрачног детета чије је очинство признато.

(4) За постојање усвојења потребна је сагласност оба родитеља. Шта ће бити ако један родитељ, који је пословно способан и није лишен родитељских права а познато му је место боравка, одбије давање сагласности (на пример, разведени родитељ коме није дете поверено на чување и васпитање). Могућа су различита решења. Прво решење, на изглед логично: потребна је сагласност оба родитеља, осим у наведеним изузетним законом предвиђеним случајевима, па ако ње нема не може настати усвојење. То решење је било изражено у нашем Основном закону о усвојењу од 1947. По њему је недопустиво усвојење детета против воље родитеља. Друго решење више води рачуна о могућим интересима детета. Неспоразум родитеља не мора спречити усвојење. Оставља се суду односно надлежном органу да одлучи. При томе се органу који одлучује не дају никаква ближа упутства. Треће решење је истовремено средње решење, које је заступљено у већем броју новијих законодавстава. ⁽²³⁾ Оно јасно одређује хипотезе при постојању којих дете може бити усвојено и без сагласности другог родитеља. Сматрамо да је ово решење у складу са савременом тежњом да и кад је у питању усвојење средишње место заузимају интереси детета и њихова заштита. С тога треба дати овлашћење надлежном органу да у извесним случајевима дозволи усвојење и без сагласности родитеља (на пример, ако овај дуже времена услед немарности или ког неоправданог разлога не одржава контакт са дететом, не доприноси његовом издржавању, а злонамерно не даје сагласност за усвојење). ⁽²⁴⁾

(5) Иако поједина законодавства дете које се усваја означавају као објекат усвојења, ⁽²⁵⁾ оно то стварно није. Оно је субјекат права који не поседује пословну способност. Због тога приликом склапања усвојења, без обзира да ли изјаву сагласности даје родитељ или старатељ, он то чини као заступник детета у име детета. Разуме се по себи да то родитељ чини и у своје име. Будући да се дете сматра као субјекат у односу усвојења, нормално је да се тражи његова лична сагласност за усвојење чим је оно способно да о томе расуђује. Наравно, кад је у питању тзв. обично, раскидливо усвојење, пошто је најчешће један од услова за потпуно, нераскидливо усвојење да дете није способно да схвати мењање родитељског односа. По нашем досадашњем праву тражи се сагласност, боље рећи пристанак, малолетника на већ постигнути споразум о усвојењу ако је

⁽²³⁾ На пример § 68. чехословачког Закона о породици предвиђа да није потребна сагласност родитеља ако најмање за време годину дана не покаже истинско интересовање за дете, које би као родитељ требало да покаже; слично прописује чл. 101. Кодекса о породици и браку РСФСР, § 70. Породичног кодекса Немачке Демократске Републике. По Закону о усвојењу СР Македоније (ст. 3. чл. 9): „Није потребна сагласност родитеља који по разводу брака није показао интерес за своје дете, нити за њега плаћа издржавање, као и када се као усвојилац јавља нови брачни друг родитеља малолетног детета које се усваја“.

⁽²⁴⁾ У том смислу А. Прокоп: Оп. цит., стр. 71—72.

⁽²⁵⁾ На пример, став 2. чл. 345. новелираног француског Граванског законика.

старије од 10 година (исти узраст од 10 година предвиђају румунски Породични кодекс — чл. 70, совјетски Основи законодавства о браку и породици — чл. 27. Кодекс о браку и породици РСФСР — чл. 103). Бугарско право (Породични кодекс — чл. 51) предвиђа да се усвојеник између 10 и 14 година старости само саслушава пред судом, а ако је старији од 14 година потребна је његова сагласност. У упоредном праву постоје разна решења, предвиђајући различито овај узраст од 10 па до 18 година.

Уколико се безусловно предвиђа тражење сагласности (пристанка) малолетника старијег од 10 година потребно је указати на један важан животни проблем. Тежња да се усвојењем омогући детету без родитељског старања да оствари све оно што му недостаје. Тражењем да се изјасни дете старије од 10 година може се нежељено детету открити оно што је за њега била тајна до тог тренутка. Отуда нам се чини да једна гипка одредба одговара савременим захтевима о усвојењу: сагласност детета је потребна ако је оно способно да схвати значај усвојења, осим ако би тиме била осујећена сврха усвојења. Или одредба коју предвиђају чл. 103 Кодекса о породици РСФСР и став 9. чл. 4. Закона о усвојењу Македоније, да сагласност малолетника старијег од 10 година није потребна ако је усвојеник живео у породици усвојиоца и сматрао их својим родитељима.

8. — Нема сумње у средишту правног уређења установе усвојења налази се питање дејства усвојења или тачније речено бројна питања која се односе на дејство усвојења. Она се тичу, с једне стране, односа усвојеника са усвојиоцем и његовом породицом а, с друге стране, његовог односа са својим природним родитељима и породицом по рођењу. У вези с тим настају и проблеми не само правног уређења већ и проблеми етичке, моралне природе.

Иако је у скоро свим савременим законодавствима циљ усвојења готово истоветан, ипак су решења различита, јер су схватања потребе и могућности различите. Поједина законодавства предвиђају само један тип усвојења, тзв. потпуно усвојење (на пр. Кодекс о браку и породици РСФСР, Породични законик Немачке Демократске Републике). Многа савремена законодавства предвиђају поред потпуног, нераскидљивог усвојења и обично, непотпуно, раскидљиво усвојење. ⁽²⁶⁾ Између потпуног и обичног, непотпуног усвојења има низ прелазних облика усвојења са мањим или већим укључењем у породицу усвојиоца. Нека законодавства првенство дају потпуном усвојењу, а омогућују да по сагласности лица може да буде и непотпуно (на пример, чл. 121. и 124. пољског Закона о породици и старатељству) а друга непотпуно (на пример, чл. 75, 78, 79. румунског Породичног кодекса). Чини нам се да преовлађују схватања о потреби два основна облика усвојења — потпуног, нераскидљивог усвојења и обичног, раскидљивог усвојења. То схватање је изражено у зако-

⁽²⁶⁾ Таква су законодавства, на пример, Пољске, Румуније, Бугарске, Француске, Италије.

нодавствима развијенијих како западноевропских земаља, ⁽²⁷⁾ такође и у већини социјалистичких земаља. У расправама о кодификацији нашег породичног законодавства такође су изражена мишљења о потреби увођења поред обичног, раскидљивог усвојења, које се може појавити с разним ограничењима, и потпуног, нераскидљивог усвојења. ⁽²⁸⁾ Нови Закон о усвојењу СР Македоније од 1973. већ је усвојио ова решења, предвиђајући и потпуно и обично усвојење.

9. — Потпуно по правилу нераскидљиво усвојење има неке особности које га одликују од обичног, раскидљивог усвојења. Оно је главни облик усвојења с обзиром на могућност да у потпуности одговори циљевима усвојења, како у односу на дете које се усваја, што је примарно тако и у односу на усвојоца. „Сматрам да би било корисно, пише професор Беговић, ⁽²⁹⁾ увести и код нас установу потпуног и нераскидљивог усвојења. Требало би признати честитим супрузима који немају деце да усвоје малолетно сироче или нахоче и обезбеде му породичну заштиту и топлину и омогуће његов лични и духовни развој и уздизање. Требало би дозволити да се овако могу усвојити само нахочад и сирочад до навршене треће године живота. Дакле, док још дете не сазна своје порекло и док постоји вероватност да ће се оно привићи на усвојоца и сматрати га својим правим родитељем”. Због тога ће прво бити речи о особеностима овог усвојења и питањима у вези са њим.

(1) Овај облик усвојења по правилу се користи за сасвим малу децу, која још нису, с обзиром на узраст, у могућности да имају свест о свом пореклу. По правилу су то деца до једне а највише до три године, мада у законодавствима има решења која предвиђају и знатно већу старосну границу. Сматрамо да за остварење циља потпуног, нераскидљивог усвојења треба водити рачуна о разлогу чисто психолошке природе: усвојено дете треба да живи у уверењу да су му усвојоци прави родитељи. Ради тога дете треба усвајати овим обликом усвојења у оном узрасту који то омогућује.

С овим у вези јавља се један проблем етичке природе. ⁽³⁰⁾ Усвајањем детета у узрасту у коме оно не може имати знањање о своме природном пореклу и убележавање усвојилаца у матичне књиге као његових родитеља, што предвиђају многа законодавства (на пример чл. 106. Кодекса о браку и породици РСФСР, чл. 79. румунског Закона о поро-

⁽²⁷⁾ Тако је поступио француско законодавство доношењем Закона од 11. VII 1966. којим су измењени чл. 343. и сл. Code civil-а увођењем тзв. потпуног усвојења (adoption plénière), а такође и талијанско, доношењем Закона од 5. VI 1967, којим је уведено тзв. специјално усвојење (adopcione speciale), веома слично француском потпуном усвојењу.

⁽²⁸⁾ В. Др Мехмед Беговић, Нераскидљиво усвојење, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, година XV, 1967; Др М. Митић, Нераскидљиво усвојење. Наша законитост, Загреб, 1969, 4; као и реферати: Др М. Митић — Концепција установе усвојења у Законнику о породици; Др Миле Х. Васиљев — Концепција института усвојења у Законнику о породици; Др Ана Михановић — Концепција установе усвојења у Законнику о породици, све објављено у књизи Реформа породичног законодавства, Материјали са научног симпозијума одржаног на Бледу 9—11. XII 1970, „Рад“, Београд, 1971.

⁽²⁹⁾ Види Др Б. Беговић: *op. cit.*, стр. 37.

⁽³⁰⁾ На ово питање указује и А. Ненова, у свом реферату „О проблемима правног регулисања усвојења”, на V Међународној конференцији о породичном праву социјалистичких земаља, одржаном у Варни од 27. IX — 1. X 1973.

дици, чл. 54. бугарског Породичног кодекса, чл. 18. Закона о усвојењу Македоније) у суштини се прикрива истина. Да ли је важније да се један однос заснива на заблуди о пореклу или на истини, на признању и поштовању за старање и љубав? Појавиће се у вези са овим и проблем брачне сметње: како отклонити родоскрвну везу између овакво усвојеног детета и његовог блиског крвног сродника (на пример, између брата и сестре)? С тим у вези је и питање тајне извршеног усвојења. У животу усвојиоци настоје свим силама да од усвојеника, а по могућству и од околине, прикрију чињеницу усвојења а тиме сакрију од детета истину о његовом пореклу. Због тога они често мењају место становања па и место запослења. ⁽³¹⁾ Поједина законодавства изричито предвиђају чување тајне усвојења. Кодекс закона о браку и породици РСФСР — чл. 110. предвиђа да је тајна усвојења заштићена законом. За обезбеђење ове тајне на молбу усвојиоца може да буде измењено место рођења усвојеног детета, а у изузетним случајевима и датум његовог рођења. Забрањено је без сагласности усвојиоца, а у случају његове смрти без сагласности органа старатељства, давање било каквих података о усвојењу или издавање каквих извода из књига за регистровање аката грађанског стања из којих би се видело да усвојиоци нису природни родитељи детета. Лица која разгласе тајну усвојења одговарају пред законом. И у нашој пракси усвојења на питање тајности усвојења је нарочито указивано.

(2) Друга особеност потпуног усвојења је да се по правилу могу усвојити само деца без родитеља, било да су умрли или да су непознати. Од овог правила изузетак би био ако дете има само мајку (отац је или умро или је непознат). Мајка може дати сагласност за потпуно усвојење само ако се одрекне потпуно родитељског права. Она сагласност може дати у односу на одређене усвојиоце, али може дати сагласност унапред, без обзира на личност усвојиоца. То је тешка одлука за мајку па јој треба дати могућност да своју одлуку промени у извесном року, најчешће до доношења одлуке о потпуном усвојењу.

Овде се појављују два питања. Прво се тиче тзв. напуштања детета, одрицања од родитељског права. У француском праву (чл. 350. Code civil-а) уведен је појам „напуштеног детета“ (»enfant abandonné«), али је констатовано да је готово немогуће тачно одредити овај појам. ⁽³²⁾ По наведеном пропису то је, прво, дете прихваћено од појединца, приватне установе или социјалне помоћи за децу, чији су родитељи изразили незаинтересованост дужу од једне године и, друго, брачно дете, *adultérin a matre*, чије је рођење било скривено од мужа. Иако се нерадо гледа на одрицање од родитељских права и напуштање деце, ова установа се прихвата ради олакшања усвојења.

С овим проблемом је у блиској вези и проблем тзв. „бланко“ усвојења. Родитељ даје сагласност за усвојење детета од стране непознатих људи. Ово усвојење може да се оствари непосредно, а може да буде закључено било кад и било с којим лицем, ако, наравно ово лице испуњава услове које предвиђа закон. Овакво давање изјаве за усвојење није

(31) Слично вели и А. Стелмаховски у свом реферату „Усвојење“ на I међународној конференцији о породичном праву социјалистичких земаља, Варшава, 1965.

(32) Види: М. Vismard, *L' adoption*, Paris, 1968, p. 28—29.

Златан

било могуће по Основном закону о усвојењу. Међутим, „бланко” усвојење све више добија места у многим законодавствима. ⁽³³⁾ Оно се прихвата и у нашем новом законодавству. По чл. 15. Закона о усвојењу СР Македоније, родитељи, односно родитељ ако сам врши родитељско право сагласност за усвојење свог детета може дати и претходно пред надлежним органом за старатељство не опредељујући усвојиоца. У том случају у поступку за усвојење сагласност даје старалац малолетног детета.

(3) При настанку установе потпуног усвојења као усвојиоци треба да се појаве само супрузи, један брачни пар. Сматрамо да је то неопходно, јер се тако у потпуности опонаша природан родитељски пар. Нека законодавства предвиђају и одређено трајање брака као услов за овакво потпуно усвојење (на пример, италијански закон од 5. VI 1967. који предвиђа да је брак трајао најмање пет година). Сматрамо да се дужином трајања брака ништа не јемчи у погледу чврстине тог брака и усклађености брачних односа, па не треба одређивати овај услов.

(4) Овај облик усвојења ствара између усвојиоца и његових сродника, с једне стране, и усвојеника и његових потомака, с друге стране, однос сродства који постоји између родитеља и деце као крвних сродника са свим правима и дужностима која постоје између родитеља и деце и између ближњих крвних сродника. Или, како потпуно усвојење одређује став 1. чл. 1. Закона о усвојењу Македоније: „усвојењем се стварају односи какви настају рађањем (потпуно усвојење...)”. То значи да се усвојено дете потпуно укључује у породицу својих усвојитеља и постаје њихов сродник и сродник свих њихових сродника. Истовремено усвојеник престаје да буде сродник са својим крвним сродницима. Ипак и ту има изузетака. Ако се, на пример, као усвојилац јавља супруг родитеља детета, поједина законодавства решавају тај проблем у корист одржавања сродничких односа са тим родитељима и његовим сродницима (у том смислу, на пример § 73. Закона о породици Немачке Демократске Републике, чл. 76. румунског Закона о породици, § 72. чехословачког Закона о породици) или, како то занимљиво решава совјетско право (став 2. чл. 25. Основа совјетског законодавства о браку и породици, односно став 3. чл. 108. Кодекса о браку и породици РСФСР). Правило је да права и обавезе између усвојеника, његових родитеља и њихових сродника престају. „При усвојењу детета од једног лица та права и обавезе могу бити сачувана на захтев мајке, ако је усвојилац муж, или оца, ако је усвојилац жена”. Ово мора да буде унето у решење о усвојењу. Наравно веома је занимљиво проверити какве резултате даје примена ових законских правила у пракси.

(5) Потпуно усвојење је нераскидљиво. Оно је трајног карактера, јер је дете уписано у матичну књигу као рођено дете. Иако је ово правило ипак у законодавној пракси има изузетака. Тако, на пример, по законодавству Пољске и Немачке Демократске Републике потпуно усвојење се може раскинути (из оправданих разлога, на захтев усвојиоца или усвојеника). По праву Чехословачке може се раскинути новим усвоје-

⁽³³⁾ Тако, на пример, предвиђају § 69. Породичног законика Немачке Демократске Републике, § 68. Закона о породици ЧСР и § 2. чл. 118. Законика о породици и старатељству Пољске.

Златан

њем (§ 76. Закона о породици: „нераскидљиво усвојење није сметња да усвојеник буде поново усвојен“). Нови Закон о усвојењу СР Македоније изрично предвиђа (чл. 25) да се потпуно усвојење не може раскинути. Свакако да је ово питање веома осетљиво. С једне стране прописивањем да се усвојење не може раскинути остварује се жеља усвојеница да се тајна усвојења сачува. С друге стране искуство говори да и најбоље жеље и тежње не буду увек остварене и да је због тога потребно омогућити у изузетним случајевима раскидање овог односа. Од тога који ће разлози превагнати зависи и законодавно решење.

10. — Обично, непотпуно усвојење по правилу раскидљиво, јавља се у више облика, али и оно има извесне заједничке особености. За његов настанак предвиђају се готово исти основни услови (претпоставке) као и за потпуно усвојење. Усвојилац може бити пунолетно лице. То може бити једно лице, брачни пар или један од супруга, али у том случају је неопходан пристанак другог супруга, уз извесне изузетке. Усвојеник је увек малолетно лице. Ради опонашања природног родитељског односа потребна је довољна разлика у годинама (према ставу прихваћеном у нашем праву то је тачно утврђена разлика од 18 година).

За обично усвојење карактеристично је да се може јавити у више видова, али, прво, да њиме увек настаје ограничен сроднички однос, најчешће само између усвојеница и усвојеника и његових потомака и, друго, да овај облик грађанског сродства не утиче на права и дужности према природним родитељима и осталим сродницима. ⁽³⁴⁾

Дејства обичног, непотпуног усвојења могу да буду шира и ужа. Могу се предвидети могућности споразумевања о појединим питањима. Дејства овог усвојења обично се тичу два практична питања: личног имена односно презимена усвојеника и права наслеђивања.

(1) Када је у питању лично име могу да се предвиде различита решења. Законодавцу остаје да реши многе недоумице. Да ли је могуће променити цело лично име (рођено име и презиме) или само презиме? Ако усвајају супрузи који имају различита презимена које ће презиме имати усвојеник? Да ли је и када потребна за то сагласност усвојеника? И још много различитих питања. Нека законодавна решења су врло лаконска и једносмерна (на пример, чехословачки Закон о породици — § 71). Друга садрже шире могућности (на пример, пољски Закон о породици и старатељству — чл. 122, Кодекс о породици Немачке Демократске Републике — § 71, Кодекс о браку и породици РСФСР — чл. 105, итд.). Сматрамо да су оваква шира законодавна решења, која су доста гипка, практично кориснија јер могу лакше да задовоље многобројне и различите животне потребе.

(2) Питања права наслеђивања такође могу да буду предмет различитих законодавних решења. Наследна права могу да буду установ-

⁽³⁴⁾ На пример, наше право (чл. 17. Основног закона о усвојењу, чл. 21. Закона о усвојењу СР Македоније) или француско право (чл. 364. Code civil-a). Наравно да и овде има изузетака. Тако, на пример, по чехословачком Закону о породици и кад је у питању обично усвојење престају узајамна права и дужности између усвојеника и његове раније породице (ст. 1. § 72). Тако је и по пољском праву (чл. 121. Закона о породици и старатељству).

љена у корист усвојеника и његовог потомства према усвојиоцу, с тим да усвојилац нема према усвојенику интестатско право наслеђа (тако предвиђа, на пример, чл. 18. Основног закона о усвојењу), а може се предвидети да наследна права буду узајамна (ст. 1. чл. 24. Закона о усвојењу СР Македоније). Наследна права усвојеника према усвојиоцу могу да буду у споразуму којим настаје усвојење ограничена или сасвим искључена ако усвојилац има рођене деце. Ако се као усвојиоци појављују брачни другови, наследна права могу да буду различито уређена према сваком од њих (чл. 19. Основног закона о усвојењу, ст. 2. и 3. чл. 24. Закона о усвојењу СР Македоније). Наравно, наследна права могу да буду још ближе одређена правилима наследног права, као што то, на пример, чине Закон о наслеђивању СР Македоније од 26. IX 1973 — чл. 21—23. („Службени весник СР Македоније”, бр. 35/73) и Закон о наслеђивању СР Србије од 30. XII 1974, члан 20. и 21. („службени гласник СР Србије”, бр. 52/74).

11. — Правна природа усвојења је веома занимљиво питање. Законодавца се не тиче теоријско разматрање овог питања, већ прописује решења која сматра потребним и корисним. Ипак су и у та и таква решења укључени теоријски ставови. Веома често је правна природа усвојена поређена са правном природом брака. Свакако да има извесне сличности, јер и једно и друго је породични статус који настаје правним путем, правним актом. Задржаћемо се овом приликом само на једном питању, на питању правног акта којим настаје усвојење.

(1) Несумњиво да у основи овог правног акта стоји сагласност воља усвојиоца, родитеља (у своје име и у име детета које се усваја), односно староца у име свога штићеника и самог усвојеника када доспе до одређеног узраста. Отуда се сматрало да усвојење настаје увек уговором, да се дакле закључује, склапа пред судом или другим надлежним органом. У Француској је то, на пример, постојало до 1958. године. По закону од 11. VII 1966. усвојење резултира из судске одлуке. ⁽³⁵⁾ Наше законодавство је заузимало исто становиште, па се и у правној теорији заступало мишљење да је склапање (закључење) усвојења по својој правној природи уговор породичног права, с конститутивним јавноправним елементом и свечаном формом. ⁽³⁶⁾ Међутим, у новије време многа законодавства прописујући начин настанка усвојења суштински постављају питање правне природе настанка усвојена на другу основу. ⁽³⁷⁾ И наше

(35) У Француској, по закону од 11. VII 1966. усвојење резултира из судске одлуке (в. Carbonnier, Droit civil, II, pp. 303—304; Marty-Raynaud, Droit civil, I/2, p. 529 et suiv.).

(36) У том смислу в. А. Прокоп, *op. cit.*, стр. 62; В. Бакић, *op. cit.*, стр. 235—236; А. Финжгар, Родбинско право, Љубљана, 1970, стр. 138—139; М. Митић, Породично право, Ниш, 1969, стр. 241—242.

(37) Carbonnier, *op. cit.*, p. 304, каже да је законом од 11. VII 1966. усвојење примило нову природу. Потпуно усвојење се показује „као инструмент ремоделирања породице”.

Совјетско законодавство предвиђа да усвојење настаје решењем рејонског (градског) извршног комитета уз обавезно регистровање (више: А. М. Бељакова, Е. М. Ворожейкин, Советское семейное право, Москва, 1974, стр. 275—276). Чехословачки закон о породици такође предвиђа да усвојење настаје одлуком суда на предлог усвојиоца — § 63. То исто чини и полски Закон о породици и старатељству предвиђајући да усвојење настаје одлуком старатељског суда на захтев усвојиоца — чл. 117.

новије законодавство показује исту тежњу. Тако Закон о усвојењу СР Македоније уместо ранијег израза из Основног закона о усвојењу „заключење усвојења” употребљава израз „заснивање усвојења” и прописује да надлежни орган старатељства доноси решење о усвојењу (в. чл. 16, 18. и 19. пом. закона). Нацрт закона о усвојењу СР Србије поступа на сличан начин. И у теорији, када је реч о правној природи настанка усвојења има занимљивих предлога. Тако, проф. М. Митић предлаже два решења овог питања. По њему, нераскидиво усвојење би „настајало” одлуком општинског суда, док би се раскидиво, дакле обично усвојење, „заключивало”, т. е. склапао уговор пред управним органом (органом старатељства). (38)

(2) Може се поставити и питање ограна пред којим се заснива усвојење. Ставови законодавстава су различити. По једнима, заснива се пред судом; по другима, пред органом власти; по трећима, пред управним органом. (39) Код нас преовлађује становиште да усвојење треба да настане пред управним органом општине који се бави пословима социјалне политике (заштите) односно пред центром за социјални рад или органом за заштиту породице, мада има и супротних мишљења. (40)

12. — Несумњиво један од најтежих проблема правног института усвојења је раскидивост односно нераскидивост усвојења.

(1) У начелу могло би се заступати становиште о раскидивости усвојења, јер је то сроднички однос који настаје правним путем, опонашајући природу, који треба раскинути ако не оствари постављени циљ. Стога многа законодавства, као и наше досадашње, омогућава раскидање усвојења. Могло би се рећи да је опште усвојено правило да се раскид усвојења врши одлуком надлежног органа. То може да буде на основу „важних разлога” (чл. 22. Основног закона о усвојењу, чл. 125. пољског Закона о породици и старатељству, § 773. чехословачког Закона о породици, чл. 56. бугарског Породичног кодекса), али најчешће ако се утврди да то захтевају интереси малолетног усвојеника (на пример, чл. 21. Основног закона о усвојењу, § 76. Породичног кодекса Немачке Демократске Републике, чл. 113, 115. Кодекса о браку и породици РСФСР, чл. 80. румунског Закона о породици, чл. 56. бугарског Породичног кодекса). То може бити на захтев усвојоца или усвојеника, или на њихов споразуман захтев, као и по службеној дужности одлуком надлежног органа. Занимљиво решење има совјетско право. По чл. 116. Кодекса о браку и породици РСФСР раскид усвојења по правилу није допуштен ако је

(38) Више о овоме: М. Митић, Концепција установе усвојења у законик у породици, у књизи Реформа породичног законодавства, „Рад”, 1971, стр. 439 и сл. Занимљиво је да је ово становиште изражено и у Нацрту закона о породичним односима СР Словеније (чл. 162, чл. 168).

(39) На пример, по француском, пољском, чехословачком и бугарском праву заснива се пред судом, одлуком суда; по совјетском праву, пред органом власти (рејонским одн. градским извршним комитетом), а по нашем праву пред управним органом.

(40) На пример, М. Митић, Нераскидиво усвојење, Наша законитост, Загреб, 1969, 4, стр. 289—290 и наведени реферат, стр. 439.

усвојеник постао пунолетан, осим по узајамној сагласности родитеља, усвојиоца и усвојеника.

Има законодавстава која стоје на становишту апсолутне нераскидљивости усвојења. То становиште је заступљено, на пример, у чехословачком праву (§ 74. Закона о породици) и француском праву (чл. 359. Code civil-a, по Закону од 11. VII 1966) кад је у питању тзв. потпуно усвојење. Оно долази до изражаја и у нашем праву. По чл. Закона о усвојењу СР Македоније „потпуно усвојење не може да се раскине“. Исто становиште заступа и Нацрт закона о усвојењу СР Србије (чл. 31), као и Нацрт Закона о породичним односима СР Словеније (чл. 154).

(2) До раскида усвојења долази услед чињеница које су наступиле после заснивања одн. настанка усвојења. Од њега морамо разликовати неважност усвојења. Наше досадашње законодавство није о томе имало прописе. Сматрало се да и у овој области треба да се примењују општа правила о неважности правних аката. Поједина законодавства предвиђају да непоштовање извесних сметњи за заснивање усвојења представља разлог за укидање — поништење усвојења (на пример, у случају недостатка неопходне сагласности за усвојење — § 74. Породичног кодекса Немачке Демократске Републике, чл. 80. румунског Закона о породици, чл. 113, 114. Кодекса о браку и породици РСФСР). Не упуштајући се у појединости, може се рећи да непоштовање законом предвиђених услова за усвојење нормално мора довести до неважности усвојења. Можда би се могло поставити и питање разликовања неважности према деловању *ex tunc* (непостојање усвојења) и *ex nunc* (ништавост усвојења). То је принципијелно значајно, јер проглашењем усвојења неважећим васпостављају се раније породични односи, а с тим у вези настају нова питања која се тичу родитељског односно старатељског права.

Изложили смо само неколико могућих питања из скупа питања тако значајног и сложеног друштвеног и правног института као што је усвојење. Нема сумње да би се о сваком од покренутих питања имало још много да каже, а још више о низу питања која нисмо могли овом приликом ни да дотакнемо, од којих су поједина (на пример сукоб закона и сукоб надлежности у нашем унутрашњем праву) од особитог практичног значаја за нас.

Др Војислав Бакић

РЕЗЮМЕ

Юридическая проблема усыновления

Указав вначале на значение института усыновления, как одного из видов защиты детей, лишенных ухода родителей и их круга обязанностей, автор подчеркивает, что юридические положения, регулирующие данный вопрос, должны создать возможности для наиболее полного осуществления целей этого чрезвычайно важного общественного и право-

ного института. В дальнейшем он указывает на важнейшие юридические проблемы усыновления. К ним относятся многочисленные вопросы, касающиеся пассивной и активной способности совершить акт усыновления, согласия усыновителя, отдельных лиц или супругов, родителей усыновленного и самого усыновляемого ребенка, вопросы, касающиеся действия усыновления, в первую очередь, в случаях т. наз. полного усыновления (проблема „безпризорного ребенка” и отказа от родительских прав, проблема т. наз. „бланко”-усыновления). При этом автор указывает на многие и различные законодательные решения в современном сравнительном праве. В конце статьи подчеркиваются характеристики обычного, не полного, как правило, расторжимого усыновления и характеристики полного, нерасторжимого усыновления, приводятся изменения точек зрения современного законодательства по вопросу правовой природы акта усыновления и в заключении указывается на некоторые проблемы прекращения усыновления.

SUMMARY

The legal problems of adoption

Having pointed out the importance of the institution of adoption as one of the forms of the protection of children without parental care, as well as the functions it performs and should perform, the author states that legal provisions regulating this particularly important social and legal institution should provide for the best realization of its aims. He points out to the essential legal problems of adoption, such as: passive and active adoptive capability, the consent of one who adopts (adopter), individual person or married couple, the consent of adopted child itself and its parents, questions concerning the effects of adoption, in the first place of the so called full (complete) adoption (the problem of «abandoned» child and renunciation of parental right, the problem of so called «blank» adoption) etc. The author compares many various legislative solutions in the contemporary positive law. Finally, he points out the characteristics of the common, incomplete and as a rule breakable adoption and those of the full (complete), permanent and unbreakable adoption. He then states the change in the attitude of modern legislations concerning the legal nature of the act of adoption, and, at the end, deals with some problems in connection with the termination of adoption.

RÉSUMÉ

Les problèmes juridiques de l'adoption

Après avoir attiré l'attention sur l'importance de l'institution de l'adoption en tant que l'une des formes de la protection des enfants dont les parents ont négligé de prendre soin de leur santé et de leur éducation et de la fonction qu'elle exerce et qu'elle doit exercer, l'auteur a souligné que les prescriptions juridiques qui organisent cette institution doivent contribuer à la réalisation la plus efficace de cette institution sociale et juridique qui est d'une importance exceptionnelle. Ensuite il a mis en relief les problèmes juridiques essentiels de l'adoption. Ce sont de nombreuses questions qui se rapportent aux capacités adoptives active et passive, au contentement de l'adoptant, d'une personne déterminée ou des conjoints,

des parents de l'adopté et de l'enfant même qu'on adopte, les questions qui ont trait aux effets de l'adoption et en premier lieu quand il s'agit de l'adoption complète-plénière (le problème de »l'enfant abandonné« et le renoncement au droit des parents, le problème dit de l'adoption »en blanc«). D'autre part, l'auteur a exposé de nombreuses et différentes solutions législatives du droit comparé contemporain. A la fin sont mises en relief les caractéristiques de l'adoption ordinaire, incomplète, qui est généralement réversible et les caractéristiques de l'adoption complète, indissoluble, et l'auteur attire l'attention sur le changement de position des législations contemporaines, sur la question de la nature juridique de l'acte d'adoption, pour signaler à la fin certains problèmes de la cessation de l'adoption.

SUMMARY

The author analyzes the legal nature of adoption in the light of comparative law. He starts with the importance of the institution of adoption as a means of protection of children without parental care. He then discusses the various forms of adoption, distinguishing between complete and incomplete adoption. The author also examines the legal effects of adoption, particularly the termination of parental rights and the acquisition of parental rights by the adoptive parents. He compares the laws of different countries, highlighting the differences in the legal treatment of adoption. The author concludes by pointing out the importance of a uniform approach to adoption law in the context of international law.

RESUME

Après avoir étudié l'importance de l'institution de l'adoption en tant que forme de la protection des enfants hors des parents ou négligés de leur soins et de leur éducation, l'auteur expose les différents types d'adoption, distinguant l'adoption complète et l'adoption incomplète. Il examine ensuite les effets juridiques de l'adoption, en particulier la cessation des droits parentaux et l'acquisition de droits parentaux par les parents adoptifs. Il compare les législations de différents pays, soulignant les différences dans le traitement juridique de l'adoption. L'auteur conclut en soulignant l'importance d'une approche uniforme de l'adoption dans le contexte du droit international.